

Mellom vitenskapelig stringens og samproduksjon i forskning

Marte Feiring & Per Koren Solvang

Abstract

Between scientific rigor and coproduction in research. In this article, we elaborate on how Pierre Bourdieu's scientific approach, demonstrated in *The Weight of the World*, offers useful and critical insight into the new movement named coproduction in research. We point out three different research traditions: participatory interpretive research, emancipatory research and patient and public involvement (user involvement) in research and discuss how they deal with different aspects of lay involvement in research practices. Following Pierre Bourdieu's scientific practice, we argue that combining subjectivistic and objectivistic dimensions with practical dialectical ones, supplements the three practices of coproduction in contemporary health sciences. To participatory and emancipatory research, Bourdieu's scientific practice offers useful insight for how to reduce violent communication and capture the perspectives of the interviewees. Further, the claim for the objectification of the interview subjects, lay coproducers as well as of the researchers, also formulated as the epistemological rupture from everyday language, challenges all three research traditions.

Keywords

Participatory research, emancipatory research, patient and public involvement, coproduction in research, socio-analysis, epistemological rupture

---

Ulike former for samproduksjon i forskning, ofte betegnet brukermedvirkning, får stadig større oppmerksomhet i helse- og velferdsforskning (Askheim, Lid, og Østensjø 2019, Skjeldal 2021). Tina Cook framhever to begrunnelser for denne utviklingen: For det første, fra et menneskerettighetsperspektiv, hvor det kjempes for at den enkelte borger skal delta i virksomhet som beskriver eller har betydning for deres liv; dernest fra et metodologisk perspektiv som fremhever at forskning konstruert uten dem som har personlig kunnskap om temaet ikke kan gi et fullstendig bilde av virkeligheten (Cook 2012). I tillegg er mange lands myndigheter og ulike finansieringsinstitusjoner for forskning opptatt av at formålet

med medvirkning fra personer som forskningen angår vil styrke studienes relevans, kvalitet og formidling samt øke det demokratiske fundamentet.¹ Tidligere forskning har problematisert hvordan involvering av brukere og interessegrupper kan gi vitenskapelige studier en svakere analytisk presisjon, redusere forskningens autonomi og dermed svekke forskningens legitimitet som kunnskapskilde (Solvang og Feiring 2021, Ziman 1996, Holst 2009). Andre studier har påpekt at personer med kognitive utfordringer har få muligheter til å medvirke i forskning som må oppfylle en lang rekke avanserte vitenskapelige kvalitetskrav (Friesen et al. 2019). I tillegg er brukernes muligheter begrenset av posisjonen de har i helse- og sosialfeltets prestisjehierarkier (Hindhede og Larsen 2019). Det er innen dette problemområdet vi mener Bourdieus epistemologiske og metodologiske prinsipper for sosiologisk forskning og den konkrete studien, *The Weight of the World*, gir et viktig bidrag (Bourdieu 1999 (1993)). Vi argumenterer for at dette prosjektet er et interessant eksempel på at forskning både kan være vitenskapelig stringent samtidig som deltakerne i studien blir gitt en tydelig stemme.

Befolkningens deltakelse i forskningsprosjekter er internasjonalt sett betraktet som del av en større bevegelse der mange ulike praksiser er etablert og en rekke betegnelser er i bruk (Nowotny, Scott, og Gibbons 2001, Cook 2012). Vi vil her framheve tre av dem: For det første, en praksis fra samfunnsvitenskapen omtalt som *Participatory (Action) Research* (PAR), den ble etablert allerede på 1940-tallet (Whyte 1991) og omhandler fortolkende og deltakende forskning med vekt på identifisering av undertrykkende samfunnsforhold. Der- nest, en praksis med ankerfeste i blant annet *Critical Disability Studies* som vektlegger politisk endring av undertrykkende og diskriminerende forhold som forskningens mål og som Mike Oliver (1997) har kalt *Emancipatory Research*. Sist, men ikke minst, en noe nyere praksis initiert blant annet i Storbritannia på 1990-tallet, der under navnet *Patient and Public Involvement (PPI) in Research*. Denne retningen har til hensikt å sikre aktiv involvering av pasienter, brukere og borgere i forskningsprosessen, og den omtales i norsk helse- og velferdsforskning som 'brukermedvirkning', mens i Danmark er begrepet 'brukerinddragelse' i forskningsaktivitet godt etablert. Et sentralt krav ved den nyeste praksisen er at brukerne først og fremst deltar som konsulterende representanter for de individene som forskningen angår.

Til tross for ulike praksiser og begrep er det i dag en viss enighet om at deltakelse eller involvering i forskning kan forstås langs et kontinuum; fra *kontroll* over forskningsprosessen hos de utforskede (brukerstyring), som ved for eksempel den frigjørende forsknings- tradisjonen (*emancipatory research*), via ulike former for *samarbeid* eller interaksjon mellom de utforskede og forskeren i deltagende forskningspraksiser (*participatory research*), til dagens forståelse av brukermedvirkning, som for eksempel beskrevet i Norges forskningsråds program HELSEVEL, der pasienter og brukere anbefales en *konsulterende* rolle gjennom representasjon i forskningsprosessen (se fotnote 1). Begrepene *kontroll*, *samarbeid* og *konsultering* betegner altså ulike grader i form av styring, deltakelse eller representativ medvirkning i forskningsprosesser. En slik presiserende begrepsbruk er langt fra utbredt. Vi mener at Cook har rett når hun skriver at det eksisterer en form for illusjonær begrepsmessig enighet på området: "The sharing of common terminology builds illusionary consensus, ie people use the same words to mean different things" (Cook 2012,

Introduction). Alle former for samproduksjon tenderer til å bli omtalt som brukermedvirkning, noe som skygger for forskjellene som eksisterer mellom de ulike praksistradisjonene.

I et tidligere bidrag har vi påpekt at i kvalitative studier kan ulike former for direkte og indirekte deltakelse i forskningsprosessen komme i konflikt (Feiring, Heiaas og Solvang (2017)). Som del av et større samfunnsvitenskapelig forskningsprosjekt ble personer rammet av traumatisk hjerneskade dybdeintervjuet om deres livssituasjon mens de fortsatt var under behandling i sykehus. Forskningsprosjektet hadde samtidig etablert et eksternt brukerpanel av representanter fra to pasientorganisasjoner. Spørsmålet vi stilte oss var om det konsulterende brukerpanelet utgjorde en elite som sto fjernt fra den vanskeligstilte og kaotiske livssituasjonen til pasienten, mens den aktivt lyttende forskeren etablerte en trygg og nær relasjon som utgangspunkt for samtalene og dermed fungerte bedre enn brukerpanelet som pasientenes talerør. Svaret er ikke entydig da brukerpanelet var bevisst på sin posisjon som elite og ga nyttige råd om hvordan rekruttere og møte sårbare mennesker (Andreassen et al. 2019). Samtidig fremholder vi at ivaretagelsen av pasientens stemme primært skjer gjennom intervjusamtaler ansikt til ansikt der et konsulterende brukerpanel ikke har en vesentlig rolle. Dermed blir det sentralt å løfte den konkrete intervjubaserte forskningspraksisen som interessant for videre diskusjon av det rammeverket som de formelle kravene brukermedvirkning i forskning har skapt (se fotnote 1). Vi argumenterer for at den kvalitative samfunnsvitenskapen har deltakende forskning som del av sin interne logikk. I denne posisjonen ser vi konturene av en vitenskapelig praksis som ofte har stilt seg solidarisk med de undertrykte og vanskeligstilte i større grad enn i medisinsk forskning. Innen psykiatrien er det flere eksempler på at det å uttrykke sterke følelser patologiseres samtidig som psykiatriens makt/kunnskapsakse kategoriserer pasientene som ute av stand til å snakke rasjonelt (Rose 2017, 783). Dette kan oppfattes som en form for bedrevitende paternalisme av pasienter og brukere som vi i mindre grad finner i samfunnsvitenskapen.

Begrepet 'brukermedvirkning i forskning' blir i dag sett på som en viktig endringsprosess med sterk støtte fra institusjonene som finansierer forskning, men medvirkningen tar svært forskjellige former i ulike fagtradisjoner og det pågår diskusjoner om hvordan medvirkning er mulig uten at den svekker forskningens kvalitet. I en slik situasjon kan det ha verdi med en fordypet innsikt i deltakende forskning gjennom en klar referanse til konkrete samfunnsfaglige forskningspraksiser. Pierre Bourdieu og kollegaers refleksive forskningsdesign i arbeidet med *The Weight of the World* er en praksis som gir personene som er gjenstand for forskningen en særlig posisjon i forskningsprosessen. I denne artikkelen vil vi undersøke hvordan Bourdieus forskningspraksis involverer de undersøkte i en form for deltakelse som har et noe annet epistemologisk grunnlag enn de etablerte diskusjonene om medvirkning i forskning. Særlig er vi opptatt av hvordan kravet til analytisk stringens og refleksivitet blir gjennomført, og hvordan disse kravene gir et viktig bidrag til kunnskapsgrunnlaget for samproduksjon i forskning. Vår tekst er organisert i fire deler: Først presenterer vi Bourdieus syn på vitenskap betraktet som et sosialt konstruksjonsarbeid, deretter framhever vi at intervjusamtalen i hans studie *The Weight of the World* kan betraktes som en konstruktiv relasjon mellom intervjuer og den som intervjues, i tredje del eksemplifiserer vi selve konstruksjonen av forskningsobjektet – slik det er utformet i Isabelles historie i denne studien, og til sist avslutter vi med en oppsummerende diskusjon.

Vitenskap – et sosialt konstruksjonsarbeid

The Weight of the World (1993,1999) er et produkt av flere års forskning der Bourdieu samarbeidet med over 20 medarbeidere (Fowler 1996).² Studien hadde til hensikt å dokumentere hvordan nye grupper av marginaliserte ble rammet av den neo-liberale statens tilbaketrekning (Callewaert 1998, Petersen, Høyen, og Callewaert 2008). Forskersteamet hadde som strategi å beskrive aktuelle sosiale problemer samt å gi sårbare grupper av mennesker en stemme i offentligheten. "We must work ... with multiple perspectives that correspond to the multiplicity of coexisting, and sometimes directly competing, points of view" (Bourdieu 1999 (1993), 3). Fowler (1996) karakteriserer studien som et utforskende og kritisk prosjekt.

I slutten av boka, under tittelen '*Understanding*' presenterer Bourdieu (1993, 1999) en vitenskapsteoretisk og metodologisk refleksjon over hele forskningsprosessen. Vi vil framheve to synspunkter: For det første, med ordet *understanding* mener Bourdieu en type vitenskapelig forståelse som ikke handler om å forstå den intervjuedes personlige erfaringer, men om et saksforhold som både forsker og utforsker er interessert i (Callewaert 2003). Eksempler på ulike saksforhold som tematiseres i *The Weight of the World* er: utsatte boligområder, fattigdom, statens tilbaketrekning, arbeidsledighet samt betydningen av utdanning og familiebakgrunn. Det er altså ikke den personlige livshistorien til den intervjuede som er forskersteamets primære anliggende, men forholdet mellom den personlige erfaringen og de sosiale livsbetingelsene sårbare grupper lever under. Det er mer eller mindre eksplisitt i teksten at aktørenes posisjoner i et sosialt felt er konstruert på bakgrunn av ulik fordeling av kapital, ulike former for habitus og forskjelligartede endringer i livsbaner, som analyseres. Til grunn for analysen ligger forståelsen av det personlige som et sosialt anliggende (Hansen 2009, Bourdieu og Waquant 1992).

Det andre poenget vi vil løfte fram er at forskersteamet, ved å studere relasjonen mellom det personlige og det sosiale, etablerer et skille mellom den personlige og den vitenskapelige stemmen. Bourdieus anliggende er blant annet å overskride motsetningen mellom subjektiv og objektiv sannhet med begrepet om 'den doble sannhet' (Bourdieu og Waquant 1992). En slik tilnærming forutsetter gjennomføring av det Bachelard (1976 [1940]) omtaler som *epistemological rupture* – det vil si et dobbelt brudd med den subjektive erfaringen til den utforskede så vel som til forskerens perspektiv. Bourdieus forskningsstrategi innebærer slik sett både et brudd med det umiddelbare personlige perspektivet hos de utforskede og et brudd med forskerens egne forestillinger og fortolkninger av de utforskedes primære erfaringer. Det handler altså om at forskeren også må bryte med egne ubevisste, tatt for gitte antakelser og kunnskap som kan skape hindringer for rike vitenskapelige tolkninger. Til dette vitenskapelige prosjektet kreves en refleksiv metodologi (Wacquant og Akçaoğlu 2017, Fowler 1996, Bourdieu, Chamboredon, og Passeron 1991).

For Bourdieu (1993,1999) er vitenskap et konstruksjonsarbeid som utspiller seg i sosiale relasjoner og i direkte interaksjon mellom forskere og andre sosiale agenter. Han inntar en relasjonell forståelse av virkeligheten – en relasjonell ontologi. Det er av stor viktighet at forskeren ikke betrakter vitenskap som en nøytral prosess, men et konstruksjonsarbeid som skjer i en sosial kontekst og i et sosialt rom. Samtidig har ethvert forskningsprosjekt

vitenskapelig kunnskap om verden som sitt formål (Callewaert 2003, Hammerslev, Arnholtz Hansen, og Willig 2009). Dette betyr altså at forskeren konstruerer et sosialt rom der aktører og institusjoner inntar posisjoner på bakgrunn av de disposisjoner og kapitalformer de besitter.

I tråd med Bourdieus vitenskapelige prinsipper i *The Weight of the World* brukte forskerteamet lang tid på å velge ut intervjupersoner samt hvilke sosiale problemer fra 1990-tallets Frankrike som skulle studeres i prosjektet. De ønsket å beskrive ulike sosiale problemer med én eller et fåtall personers livshistorier for hvert av problemområdene. Forskerne gjorde bruk av egne sosiale nettverk til å velge ut personer med ulike sosiale utfordringer, og som var villige til å la sine livshistorier bli representert i offentligheten på denne måten. Denne empiriske 'nettverksstrategien' var viktig for å redusere ikke-voldelig kommunikasjon i selve intervjusituasjonen. Like sosiale betingelser hos intervjuere og aktørene som intervjues, i form av samme sosiokulturelle klasse (sosial, økonomisk og kulturell kapital), kan redusere trusselen av symbolsk vold.

Forskerteamet har latt seg inspirere av den amerikanske lingvisten William Labov som samlet inn språkprøver ved å bruke intervjuere som hadde samme sosiale tilhørighet som de intervjuede. Formålet med Labovs prosjekt var å unngå et forvridd bilde av virkeligheten som kan oppstå ved store sosiokulturelle forskjeller mellom intervjuere og intervjuede. For Bourdieu og medarbeiderne var det en bevisst strategi å nøye vurdere hvem som skulle intervjues og hvem som skulle gjennomføre intervjuet, da de ønsket å fremme familiær og sosial nærhet i intervjusituasjonen (Bourdieu 1999 (1993)). I studien er for eksempel samtlige av de publiserte intervjuene av personer med nordafrikansk bakgrunn gjennomført av en forsker med samme sosiokulturelle bakgrunn (blant annet i form av sosiologen Abdelmaleck Sayeds deltakelse). I noen grad lærte forskerne opp intervjuere med samme kulturelle og sosiale bakgrunn som de aktørene som ble studert, men mange av disse intervjuene var ikke mulige å bruke til sosiologisk analyse (Bourdieu 1999 (1993)). Strategien med å rekruttere intervjuere fra samme sosiale klasse viste seg å stå i fare for å etablere en form for innforstått dialog mellom intervjuer og intervjuet, en relasjon som gjør en lang rekke viktige erfaringer tause. Dette problematiserer Bourdieu ved å beskrive to ytterpunkter:

Every investigation is therefore situated between two extremes doubtless never completely attained: total overlap between investigator and respondent, where nothing can be said because, since nothing can be questioned, everything goes without saying; and total divergence, where understanding and trust would become impossible. (Bourdieu 1999 (1993), 612-613)

I den ene situasjonen er intervjuer og informant så forskjellige at tillit og gjensidig forståelse ikke er mulig; mens i den andre ytterligheten er intervjuer og informant så like at de ikke har noe vesentlig å si hverandre. Alt er innforstått. Løsningen blir en bestemt form for balansegang. Kravet til forskeren er at hun er i stand til å se sitt eget ståsted og sin sosiale posisjon som forutsetning for å kunne innkretse en annens posisjon og ståsted. Gjennom å arbeide med både å forstå egen posisjon og den intervjuedes posisjon kan en gjennomgripende forståelse av den intervjuedes livsverden arbeides frem. Forskeren foretar en aktiv

innsats i å forberede seg slik at den intervjuede kan bli møtt på sitt sted i det sosiale rom og innenfor rammen av sin biografi.

Den operative konsekvensen av dette var at forskerteamet, som tidligere påpekt, endte opp med å rekruttere intervjuere som hadde en form for dobbel erfaringsbakgrunn gjennom oppvekst i det miljøet som ble undersøkt og de hadde gjennomført høyere utdanning. De hadde for eksempel immigranten eller den klassereisendes doble tilhørighet, som ble utnyttet i en form for reflektert medvirkning i den empiriske fasen av forskningsprosessen.

Intervjusamtalen – en relasjon mellom intervjuer og intervjuet

Bourdieu og medarbeidere betrakter relasjonen mellom intervjuer og informant som kompleks og asymmetrisk. I den konkrete sosiale interaksjonen – selve intervjusamtalen – er måten forskeren presenterer seg på, måten hun beskriver studiens hensikt og hvilken respons hun gir utover i intervjuet av betydning. Det er avgjørende hvordan forsker og informant forstår intervjuets tematikk, inkludert betydningen av intervjupersonens personlige beskrivelser av livssituasjoner og ikke minst hvordan den sosiale distansen mellom intervjueren og den intervjuede erfares. Bourdieu legger tydelig vekt på at intervjueren må aktivt objektivere seg selv i relasjonen til den intervjuede. Nødvendigheten av denne innsatsen trer frem gjennom den objektivisering som uunngåelig blir den intervjuede til del i den sosiologiske analysen. I analysen blir den intervjuede situert på et bestemt punkt i et sosialt rom, og hva den intervjuede forteller fra dette ståstedet er formet av den sosiale ulikheten i den relasjon der samtalen frembringes (Bourdieu 1999 (1993)).

Videre er det klart at det er forskeren som har initiert prosjektet og invitert til intervjusamtalen, hun starter gjerne samtalen og er den som fastsetter det Bourdieu omtaler som *spilletts regler*, med andre ord, intervjuets mål, metoder og anvendelser. For den som utforskes kan intervjusituasjonen være en enestående anledning til å snakke og reflektere over dagligdagse problemer, samtidig som egne personlige erfaringer transformeres til det offentlige rom. Dette innebærer en sosial asymmetri mellom forskeren og den utforskede. Ifølge Bourdieu skjer ethvert intervju i et sosialt rom, der deltakerne inntar ulike posisjoner innen et hierarki bestemt av deltakernes sosiale og kulturelle ressurser eller kapitalformer, som klassebakgrunn, utdanning og språklige koder. Det er nettopp denne typen asymmetri som forskeren må forstå som intervjuets iboende logikk, for nettopp å få grep om asymmetriens betydning, virkning og produktive potensial i den konkrete intervjusituasjon. Det handler om at forskeren må ha til hensikt å redusere så mye som mulig den symbolske volden som utøves i enhver asymmetrisk relasjon. Forskeren må etterstrebe å være aktiv og metodisk lyttende, men ikke for styrende i bestemte retninger, noe som er en krevende oppgave. Intervjueren kombinerer en åpen og tilgjengelig holdning til den intervjuede ved å skape rom for intervjupersonens språk gjennom for eksempel bruk av et felles tilgjengelig språk. I noen tilfeller vil dette si et felles hverdagspråk. I andre tilfeller vil det si et felles akademisk språk når sosiologen møter intervjupersoner situert i sosiale rom kjennetegnet av høy kulturell kapital. Dette innebærer at forskeren samtidig skal forsøke å følge samtalsens naturlige strøm og sin egen 'teoretiske linje'.

Dette peker på to former for asymmetri i et intervju, den første skjer i form av en ansikt-til-ansikt-relasjon i selve intervjusituasjonen ved at det er forskeren som tar initiativet, planlegger hva som skal skje, utformer intervjust spørsmålene osv. Den andre asymmetrien er bakenforliggende og peker på den sosiale relasjonen mellom forsker og utforsker, og at de begge kan plasseres i hvert sitt sosiale hierarki, med egne språklige og symbolske kapitalformer som de to disponerer over og spiller inn i intervjuet (Callewaert 2003).

Ifølge Callewaert (1998, 2003) mener Bourdieu at det ikke er mulig å handle og reflektere observerende over egne handlinger samtidig. Denne typen refleksjon over intervjuet som en type handling skjer i ettertid, under transkribering og ved å lese gjennom intervjuene flere ganger. Samtidig presiserer Bourdieu at forskeren bare delvis klarer å fange opp rytme og tempo fra intervjusamtalen under transkriberingen. Det er ved å lese intervjuene i etterkant at den erfarne forskeren kan skille ut de intervjuene som er preget av både naturlighet og teoretisk stringens. En slik lesing krever en utvidet forståelse av den utforskedes situasjon, en teoretisk eller praktisk forståelse av hvem den intervjuede er, hvilken sosial posisjon vedkommende er et produkt av, det vil si forstå intervjuedes livsbetingelser og situering i sosiale kategorier (som for eksempel pasient, lærer eller journalist) som kan knyttes til deres sosiale posisjon og livsbane i et sosialt konstruert rom. I denne sammenheng er forståelse også forklaring (Callewaert 1998).

For å konstruere vitenskapelig kunnskap om sosiale problemer må altså forskeren kommunisere direkte med personer som har erfart problemet på kroppen. Samtidig må hun som forsker reflektere over hvilke virkninger den sosiale strukturen eller omgivelsene har på selve intervjusituasjonen, samt hvilke virkninger valgte metoder og strategier har for den personlige livshistorien som intervjupersonen formidler. Forskeren må kontinuerlig reflektere over konstruksjonen av den kunnskapen som skapes i intervjuet ved å bryte med hverdagspråket og antakelser som tas for gitt. Bourdieu omtaler dette som en dobbel sosioanalyse, der forskeren, som fortolker intervjuene, objektiviserer seg selv på samme måte som de som studeres (Bourdieu 1999 (1993)). Med begrepet sosioanalyse spiller Bourdieu på det freudianske begrepet psykoanalyse, da hensikten er å avsløre det sosialt ubevisste som er iboende hos aktører og institusjoner (Bourdieu og Waquant 1992, 49).

Konstruksjon av forskningsobjektet – Isabellas historie

Bourdieu bruker begrepet konstruksjon av forskningsobjektet om en prosess som innebærer flere rekonstruksjoner og, som tidligere påpekt, et dobbelt brudd, først med intervjuedes egne ord og forståelser og deretter med intervjuers selvforståelse og fortolkninger av den intervjuedes fortellinger og forskerens prekonstruksjoner (Bourdieu 1999 (1993)). I boka *The Weight of the World* er det forskerteamet som har valgt ut problemområder som skal belyses og hvilke personer som ved intervjuing blir gitt en stemme. I teksten '*The Sick Person as Object*' inngår den intervjuedes egne ord under tittelen '*with a hospitalized woman – interview by Francois Bonvin*'. Selve intervjuet kan slik sett betraktes som et felles rekonstruksjonsarbeid av den utforskede, Isabella og av forskeren, Francois Bonvin.

Den første rekonstruksjonen skjer i intervjusituasjonen når den intervjuede forteller om sine erfaringer og tanker i ord og setninger som det samtidig gjøres lydopptak av. Deretter transkriberes og struktureres denne teksten med overskrifter, samtidig som den

anonymiseres ved å fjerne navn, steder og andre identifiserbare kjennetegn. Det er intervjueren som styrer samtalen og redigerer intervjuedes ord ved å velge ut overskrifter som strukturerer selve teksten for leseren (Bonvin 1999). Den hospitaliserte kvinnens historie er ivarettatt tilnærmet ordrett og er et eksempel på det Bourdieu kaller den fenomenologiske erfaringsnære dimensjonen ved teoretisk kunnskap (Bourdieu 1973). Asymmetrien i relasjonen mellom intervjuer og den intervjuede kommer også til uttrykk ved at Isabelle kun er nevnt med et fiktivt fornavn for å ivareta anonymiteten, mens intervjuernes navn er oppgitt som forfatter av kapitlet (Bonvin 1999). Til forskjell fra det som er den vanligste praksis ved publisering av kvalitativ forskning er kvinnens utsagn tilnærmet uredigert og går over flere sider.

Andre rekonstruksjon er basert på et brudd med den erfaringsnære teksten og hverdagspråket. Det skjer en objektivisering av intervjuet gjennom at det oversettes inn i et teoretisk begrepsapparat og en vitenskapelig logikk, som er publisert under tittelen *The Sick Person as Object*. Et sentralt anliggende er da å bestemme den utforskedes posisjon og disposisjoner innen et sosialt rom. Denne teksten er plassert foran den erfaringsnære fortellingen som en innledning til den eksterne leseren. Her beskrives Isabelle, som er en funksjonshemmet kvinne i 50 åra, og/som opplever forverring av sin tilstand med blant annet redusert bevegelse. Derfor har hun selv lagt seg inn på et privat sykehus for å bli undersøkt og behandlet av dyktige selvvalgte leger. Isabelle er derimot ikke fornøyd med at hun blir behandlet som et objekt ved den medisinske institusjonen – og viser dette gjennom økende misnøye. Sosiologen Francois Bonvin kategoriserer henne som syk (*having a malady*) og som funksjonshemmet. Til tross for sin funksjonshemming har Isabelle, ifølge forskeren, mestret å leve sitt liv uavhengig av egen familie, hun har giftet seg og skaffet arbeid ved en privat skole som hennes formuende familie tidligere hadde gitt økonomiske midler til. Videre plasserer forskeren Isabelles oppvekst til det rurale aristokrati med sine kapitalformer og en form for klassehabitus. I kraft av sin familiebakgrunn har Isabelle ervervet kulturelle og lingvistiske ressurser, som har styrket henne til å leve selvstendig med sin funksjonshemming, samtidig som familien forsøkte å tildele henne en rolle som avhengig av familiens hjelp. Gjennom egne sosiale nettverk med andre funksjonshemmede hentet hun råd som satte henne i posisjon til å leve et selvstendig liv relativt uavhengig av familien. Samtidig kunne hennes familiebakgrunn gjøre det lettere for henne å opprette kontakt med profesjonelle og anerkjente ortopediske kirurger som kunne gi henne nødvendig behandling for et selvstendig liv. Det er forskeren Bonvin som har skrevet den objektiviserende teksten og som løfter frem analytiske poenger, samtidig som han fremmer en solidarisk dimensjon, for eksempel ved å beskrive Isabelles opplevelse av å bli gjort til objekt innenfor sykehusinstitusjonens virksomhet (Bonvin 1999).

Den tredje rekonstruksjonen er objektivisering av den som objektiviserer Isabella, altså forskerens egen sosioanalyse og hennes fortolkning av intervjupersonen historie. Dette kan omtales som det dobbelte brudd. Det handler om å løfte de singulære historiene til mer generelle samfunnsvitenskapelige forklaringer av et sosialt saksområde. Dette konstruksjonsarbeidet kan identifiseres i *The Weight of the Worlds* disposisjon og ulike teoretiske tekster, der flere av dem er forfattet av Bourdieu selv. I en slik kontekst, er historien om Isabelle – den syke kvinnen under sykehusbehandling – en av flere livshistorier som

fremviser betydninger av familiebakgrunn. I den innledende teksten ‘*The contradictions of inheritance*’ foretar Bourdieu en teoretisering av familiers mulige motsetningsfylte betydning for den yngre generasjons livsvalg, som for eksempel valg av utdanning, yrke og tilbud på ulike velferdstjenester. Samtidig anbefaler Bourdieu oss å lese denne studien fra første til siste kapittel, da den samlet sett utgjør en helhetlig sosialvitenskapelig beretning om hvordan liv under sosiale vanskelige forhold kan forstås og dermed forklares.

Oppsummerende diskusjon

Vårt anliggende har vært å undersøke hvordan en samfunnsvitenskapelig studie, *The Weight of the World*, kan belyse og videreutvikle fenomenet samproduksjon eller brukermedvirkning i helse- og velferdsforskning. Innledningsvis har vi klargjort at det i litteraturen skilles mellom frigjørende forskning og ulike typer av samarbeidende eller konsulterende medvirkning i forskningsprosessen. I helsevitenskapelige studier har ett argument stått sterkt: Tjenestebrukere og pasienter har ønsket større innflytelse over den forskningen som angår deres egen livssituasjon og som gjør bruk av dem som forskningsinformanter. Det er særlig pasienter innenfor psykiatrien som har stått fremst i å formulere krav om det de omtaler som medforskning (Rose 2017, Borg et al. 2012). Dette kravet er innledningsvis begrunnet fra et menneskerettighetsperspektiv samtidig som erfaringene til de utforskede inkluderes for å kunne styrke forskningen rent metodologisk (Friesen et al. 2019, Cook 2012).

Vi har argumentert for at studien *The Weight of the World* demonstrerer en forskningspraksis som gir inspirasjon til utvikling og nytenkning av fenomenet samproduksjon i helse- og velferdsforskning. For det først, vektlegger Bourdieu at i intervjusituasjoner er de utforskede spontane subjektive erfaringer sentrale. Et grep for å få fram den erfaringsnære kunnskapen i intervjusituasjoner er at intervjuere blir rekruttert på bakgrunn av sin sosiale posisjon og nettverk inn til aktuelle intervjupersoner. I arbeidet med å intervju personer fra immigranttette områder finner forskerteamet personer som selv har samme bakgrunn og som de tilbyr en form for opplæring i metode, for å kunne gjennomføre intervjuene. Denne strategien er også kjent fra helse- og velferdsforskning der tjenestebrukere går inn i rollen som med-intervjuere i for eksempel fokusgruppeintervjuer (Forbat og Hubbard 2016). Formålet er tilsvarende, å skape rom for kommunikasjon som reduserer de hindringer som en ren forsker-informant-relasjon kan utløse. Argumentet, som Bourdieu også legger vekt på, er å åpne opp for en mest mulig symmetrisk kommunikasjon der stemmene til deltakerne i studien skal kunne komme frem i en autentisk form og uten noen form for symbolsk vold (Bourdieu 1999 (1993), 608).

Samtidig er vektleggingen av det erfaringsnære subjektive intervjuet, som også publiseres i en lite redigert form i *The Weight of the World*, et eksempel på at den intervjuedes personlige erfaringer er av grunnleggende betydning for at kunnskap om et sosialt problem skal etableres. Dette omtaler Bourdieu (1973) som en fenomenologisk dimensjon i en utledning om tre former for teoretisk kunnskap og sier samtidig at fenomenologien er en utilstrekkelig kunnskapsform. Bourdiues første metodiske steg har flere likhetstrekk med deltakende og frigjørende forskningspraksiser som vektlegger et nært samarbeid med de som forskningen angår, mens det skiller seg fra brukermedvirkning i form av konsulterende

representasjon som er den mest etablerte praksisen i helsevitenskapelig forskning. Samtidig er det mulig å argumentere for at brukermedvirkning, i betydningen konsultasjon med brukerrepresentanter i alle ledd av forskningsprosessen, er lite egnet til å ramme inn Bourdieus vitenskapelige praksis. I *The Weight of the World* er studiens tema og design ikke utformet i dialog med de utforskede og det er heller ikke analyse- eller formidlingsprosessen.

Enda tydeligere er avstanden til den deltakende borger eller konsulterende brukerrepresentant i kravet om en *dobbel objektivisering*, der det stilles krav om objektivisering av både den utforskede og av forskeren (Bourdieu 2003). Dette skjer først ved at den personlige erfaringskunnskapen fra intervjuet objektiviseres av forskeren, ved at forskeren forsøker å avdekke det Bourdieu omtaler som 'den praktiske sans' i form av en analyse av deltakernes disposisjoner og posisjoner i et sosialt rom. Forskeren, i vårt eksempel Francois Bonvin, analyserer fram hvilke sosiale og kulturelle betingelser som kan ha muliggjort de aktuelle erfaringene til Isabelle. Dette er tidligere omtalt som et epistemologisk brudd med hverdags erfaringene. Vi antar at det er mange studier innen den deltakende forskningstradisjonen (*participatory research*) som heller ikke tilfredsstillt kravet om vitenskapelig objektivisering.

Objektiviseringens andre steg skjer, ifølge Bourdieu, ved å analysere i detalj de prosessene der forskerteamets subjektive erfaringer så vel som klassebakgrunn og vitenskapelig habitus oversettes, abstraheres, teoretiseres og dermed objektiviseres. Forskereteamet må omskrive og dekonstruere den praktiske sans ved samtidig å reflektere kritisk over egne disposisjoner og posisjoner i et sosialt rom ved bruk av objektivisering. Ved dobbel objektivisering reflekterer altså forskerteamet kritisk over både utforskede og forskerens fortolkninger. Et vitenskapelig krav om først å forstå de utforskede subjektive erfaringer og situasjon, for deretter å foreta et brudd med deres spontane oppfatninger og forskerens egne tolkninger og tatt for gitte antakelser, utfordrer kravet om deltakelse fra de utforskede som mangler vitenskapelig kompetanse. Bourdieus vitenskapelige tilnærming krever at både de utforskede, forskerens og eventuelle medforskeres posisjoner og disposisjoner settes under lupen og analyseres i relasjon til et sosialt maktfelt.

Oppsummert kan vi si at Bourdieu kombinerer elementer fra det subjektive og erfaringsnære med en objektivistisk dimensjon og kobler dette sammen på en spesifikk måte gjennom en praktisk dialektisk dimensjon. Det handler altså om at forskerne i sin analyse av intervjuene må eksternalisere både de intervjuedes og egne subjektive erfaringer og samtidig legge til grunn at både forskerne og de utforskede allerede har internalisert ytre strukturer i samfunnet i sin væremåte – sin habitus (Petersen og Callewaert 2013). Dette er krevende operasjoner for personer som ikke har vitenskapelig kompetanse – eller denne form for kulturell kapital. Mens skolerte forskere innen den frigjørende tradisjonen, som Mike Oliver (1997, 2002) og Diana Rose (2017) som begge er i besittelse av den subjektive erfaring som henholdsvis rullestolbruker og tidligere psykisk diagnose, lettere vil kunne tilfredsstillt kravet om deltagende objektivisering (*participant objectivation*).

Bourdieu's vitenskapelige prosjekt handler altså om å utvikle både en forståelse av livserfaringer og forklaringer av livsbetingelser til mennesker som lever i depriverte situasjoner. Det handler om å forfine de metodologiske redskaper som anvendes i kvalitativ samfunnsvitenskap, og stimulere til refleksjoner rundt bruk av intervjuing som

forskningsmetode. Det metodologiske grepet er å aktivt trekke veksler på subjektivistiske, objektivistiske og dialektisk praktiske dimensjoner i en refleksiv vitenskapelig praksis.

Selv om vi betrakter Bourdieus prosjekt først og fremst som samfunnsvitenskap, gir det viktige innspill til diskusjonen om samproduksjon i helse- og velferdsforskning. Det skjer etter vårt skjønn på tre måter. For det første, er det et viktig bidrag til utviklingen av forskningspraksiser som legger vekt på å finne intervjuere med samme livserfaring og sosial posisjon som de som intervjues for derved å sikre en kommunikasjon fri for symbolsk vold. Å inkludere medforskere i moderering av fokusgruppeintervjuer kan for eksempel både skape mindre restriksjoner på dialogen, men kan samtidig skape rom av innforståthet som svekker den innsikten i fenomenet som forskningen kan etablere (Forbat og Hubbard 2016). Å være tett på de intervjuede er en forutsetning for å rekonstruere personlige livserfaringer, men det vil ikke være en tilstrekkelig metode i en kritisk samfunnsvitenskapelig analyse.

Det andre innspillet er en demonstrasjon av forpliktelsen til å forstå og dermed også forklare den undersøktes posisjon, der posisjon nettopp analyseres som del av et relasjonelt sosialt rom av mulige posisjoner med tilknyttede disposisjoner/habitus og med en biografi/genese-historikk. En slik tilnærming betraktes som en integrert del av den sosiologiske forskningslogikken. Vi har tidligere argumentert for at den kvalitative samfunnsforskningens logikk innebærer en tett relasjon med den undersøkte (Solvang og Feiring 2021). Bengt Starrin (2007) har påpekt at den kritiske frigjørende tradisjonen i samfunnsvitenskapen gir rom for medvirkning gjennom å gi stemme til deltakerne og ved å gjennomføre analysen med den hensikt å bidra til sosial og politisk endring. Deltakelse fra de personer som studiens saksforhold omhandler er altså inkorporert gjennom forskningens egen vitenskapelige logikk. En slik forskningslogikk blir tydelig demonstrert i *The Weight of the World* gjennom de mulighetsbetingelser informantene får til å komme til orde, samtidig som deres stemme blir tatt på alvor i en skarpskodd sosiologisk analyse. Det skal også tilføyes at Bourdieu har et bredt politisk engasjement og at *The Weight of the World* initierte stor pressedeckning av temaer som marginalisering, arbeidsledighet og dårlige boligforhold. Videre er selve skrivestilen et eksempel på et grep som sikrer lesere fra brede lag av befolkningen, blant annet ved at dialog mellom utforskede og forsker får stor plass, langt mer enn hva som er den alminnelige praksis i samfunnsvitenskapelig forskning.

Det tredje bidraget fra Bourdieu er i kraft av arbeidet med å fortolke forskeren som innleiret med bestemte disposisjoner og en bestemt sosial posisjon, både gjennom forståelsen som den personlige biografi skaper og gjennom den sosiale og kulturelle posisjonen forskeren arbeider ut fra. Denne refleksjonen, begrepsfestet som *participant objectivation*, der forskeren selv objektiveres (Bourdieu 2003), kommer som en viktig utfordring til arbeidet med borgerinndragelse som en praksisform i helse- og velferdsforskning. Sentrale spørsmål er da hvilke rammer for analyse som skapes av forskerens sosiale posisjonering og vitenskapelige praktiske sans, og hvordan dette kan ivaretas i ulike former for samproduksjon som er anerkjent i det fagfeltet forskningen gjennomføres. I kraft av å være representanter for en brukergruppe er brukermedvirkerne en type samprodusenter som har trådt over til en posisjon som står nært på forskerens ståsted, og brukermedvirkerne blir dermed del av kravet om objektivering.

Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning argumenteres det for en bred prosess der utviklingen av kunnskapssamfunnet har gjort forskning til en virksomhet som ikke lenger finner sted i avsondrende omgivelser ved universitetene og deretter formidles til praksisfeltet (Nowotny, Scott, og Gibbons 2001). Det har altså skjedd en endring der forskning i stigende grad finner sted i tett samhandling med sitt anvendelsesfelt. Dette er en utvikling som Bourdieu antakelig vil omtale som redusert autonomi til forskningsfeltet. Historisk sett har også samfunnsvitenskapelig forskning vært preget av mindre autonomi enn for eksempel medisinsk forskning.

Tradisjoner for autonomi problematiserer Bourdieu (1999 (1993), 628) i etterordet til *The Weight of the World*, hvor han foretar en interessant sammenligning mellom medisin og samfunnsvitenskap. Enhver borger kan notere ned symptomer og meninger om egen og andres helsetilstand, mens legen må bestrebe seg på å oppdage sykdommer som ikke er opplagte og som ikke kan ses med det blotte øye. En pasients klager er ofte vage, samtidig som kroppssignalene er utydelige og kan ofte kun identifiseres av et trent blikk over tid. På tilsvarende måte ser samfunnsviteren etter forklaringer som avdekker strukturelle og symbolske trekk som ikke er umiddelbart synlige. Bourdieu framhever at selv legevitenskapens far, Hippokrates, var opptatt av å konstruere vitenskapelige objekter ved å bryte med pasientenes forforståelse. Det samme gjelder altså for samfunnsvitenskapen som er opptatt av å beskrive, forstå og forklare hvorfor sosialt ubehag oppstår og hvordan det er uttrykt i sosiale tegn som det kan være umiddelbart vanskelige å se og fortolke fordi de tas for gitt. Hvis vi skal følge denne lignelsen, må kritiske studier innen helse- og velferdsforskning også ha som ambisjon å avdekke sammenhenger som den enkelte samfunnsborger ikke mestrer å se fordi vi alle er innvevd i samfunnets symbolske og strukturelle orden.

Marte Feiring, professor i folkehelse og rehabilitering, OsloMet, Email: mafei@oslomet.no

Per Koren Solvang, professor i rehabilitering og habilitering, OsloMet, Email: persol@oslomet.no

Takk til referee for nyttige kommentarer.

Noter

¹ <https://www.rds-sc.nihr.ac.uk/ppi-information-resources/>
[https://www.forskningsradet.no/content-assets/6d45731a23754d0487440d1bbad0a9f2/helsevel-programplan-2015-2024-oppdater-2019.pdf](https://www.forskningsradet.no/contentassets/6d45731a23754d0487440d1bbad0a9f2/helsevel-programplan-2015-2024-oppdater-2019.pdf)
<https://danskepatienter.dk/vibis/organisatorisk-inddragelse/inddragelse-i-forskning/literatur-om-inddragelse-i-forskning>

² Studien er først publisert på fransk med tittelen, *La Misère du Monde* (1993).

Referanser

- Andreassen, Tone Alm, Grace Inga Romsland, Unni Sveen, og Helene Søberg, Lundgaard. 2019. Mellom empowerment og forskningsnytte? Refleksjoner over formål og form for brukermedvirkning i et rehabiliteringsprosjekt. I *Samproduksjon i forskning*, redigert av Ole Petter Askheim, Inger Marie Lid og Sigrid Østensjø. Oslo: Universitetsforlaget.
- Askheim, Ole Petter, Inger Marie Lid, og Sigrid Østensjø. 2019. *Samproduksjon i forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bachelard, Gaston. 1976 [1940]. *Nej'ets filosofi*. København: Vinten.
- Bonvin, Francois. 1999. "The Sick Person as Object." I *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*, redigert av Pierre et al Bourdieu. Oxford: Polity Press.
- Borg, Marit, Bengt Karlsson, Suzie Hesook Kim, og Brendan McCormack. 2012. "Opening up for Many Voices in Knowledge Construction." *Forum: Qualitative Social Research* 13 (1). doi: <https://doi.org/10.17169/fqs-13.1.1793>.
- Bourdieu, Pierre. 1973. "The three forms of theoretical knowledge." *Social Science Information* 12 (1):53-80. doi: <https://doi.org/10.1177/053901847301200103>.
- Bourdieu, Pierre, red. 1999 (1993). *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Oxford: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 2003. "Participant Objectivation." *Journal of the Royal Anthropological Institute* 9 (2):281-294. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9655.00150>.
- Bourdieu, Pierre, Jean-Claude Chamboredon, og Jean-Claude Passeron. 1991. *The Craft of Sociology. Epistemological preliminaries*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Bourdieu, Pierre, og Loïc J. D. Waquant. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Callewaert, Staf. 1998. *Bourdieu-studier II*. København: Institut for filosofi, pædagogik og retorik, Københavns Universitet Amager.
- Callewaert, Staf. 2003. *Fra Bourdieus og Foucaults verden-pædagogik og sociologi, diskurser og praktikker, efter det moderne*. København: Akademisk Forlag.
- Cook, Tina. 2012. "Where Participatory Approaches Meet Pragmatism in Funded (Health) Research: The Challenge of Finding Meaningful Spaces." *Forum: Qualitative Social Research* 13 (1):art 18. doi: <https://doi.org/10.17169/fqs-13.1.1783>
- Forbat, Liz, og Gill Hubbard. 2016. "Service user involvement in research may lead to contrary rather than collaborative accounts: findings from a qualitative palliative care study." *Journal of Advanced Nursing* 72 (4):759-769.
- Fowler, Bridget. 1996. "An introduction to Pierre Bourdieu's 'Understanding'." *Theory, Culture & Society* 13 (2):1-16. doi: <https://doi.org/10.1177/026327696013002001>.
- Friesen, Phoebe, Sapfo Lignou, Mark Sheehan, og Ilina Singh. 2019. "Measuring the impact of participatory research in psychiatry: how the search for epistemic justifications obscures ethical considerations." *Health Expectations*. doi: <https://doi.org/10.1111/hex.12988>.

- Hammerslev, Ole, Jens Arnholtz Hansen, og Ida Willig. 2009. *Refleksiv sociologi i praksis: Empiriske undersøgelser inspireret af Pierre Bourdieu*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Jens Arnholtz 2009. "Om feltanalytiske interviews i analyser af aktivering." I *Refleksiv sociologi i praksis: Empiriske undersøgelser inspireret af Pierre Bourdieu*, redigert av Ole Hammerslev, Jens Arnholtz Hansen og Ida Willig. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hindhede, Anette Lykke, og Kristian Larsen. 2019. "Prestige hierarchies of diseases and specialities in a field perspective." *Social Theory & Health* 17 (3):213-30. doi: <https://doi.org/10.1057/s41285-018-0074-5>.
- Holst, Cathrine. 2009. "I beste mening. Opposisjonsvitenskapens fallgruver." I *Hjernen er alene: Institusjonalisering, kvalitet og relevans i norsk velferdsforskning*, redigert av Bjørn Richard Nuland, Bent Sofus Tranøy og Johan Christensen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nowotny, Helga, Peter Scott, og Michael Gibbons. 2001. *Re-thinking science. Knowledge and the public in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Oliver, Mike. 1997. "Emancipatory Research: Realistic goal or impossible dream?" I *Doing disability research*, redigert av Colin Barnes og Geoffrey Mercer. Leeds: The Disability Press.
- Petersen, Anna Karin, og Staf Callewaert. 2013. *Praxeologisk sygeplejevidenskab: Hvad er det? En diskussion med det subjektivistiske og det objektivistiske alternativ*. København: Hexis.
- Petersen, Anna Karin, Marianne Høyen, og Staf Callewaert. 2008. *At sætte spor på en vandring fra Aquinas til Bourdieu: Æresbog til Staf Callewaert*. København: Hexis.
- Rose, Diana. 2017. "Service user/survivor-led research in mental health: epistemological possibilities." *Disability & Society* 32 (6):773-789.
- Skjeldal, Eskil, red. 2021. *Kritiske perspektiver på brukervedvirkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solvang, Per Koren , og Marte Feiring. 2021. "Brukervedvirkning i forskning – i et kunnskapssosiologisk perspektiv." I *Kritiske perspektiver på brukervedvirkning*, redigert av Eskil Skjeldal, 65-80. Oslo: Universitetsforlaget.
- Starrin, Bengt. 2007. "Empowerment som forskningsstrategi - eksemplet deltakerbasert forskning." I *Empowerment: i teori og praksis*, redigert av Ole Petter Askheim og Bengt Starrin. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Wacquant, Loïc, og Aksu Akçaoğlu. 2017. "Practice and symbolic power in Bourdieu: The view from Berkeley." *Journal of Classical Sociology* 17 (1):55–69. doi: <https://doi.org/10.1177/1468795X16682145>.
- Whyte, William Foote, red. 1991. *Participatory Action Research*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Ziman, John. 1996. "Is science losing its objectivity?" *Nature* 382 (6594):751-754. doi: <https://doi.org/10.1038/382751a0>.